

KAKO ZAŠTITI UGLED CRNE GORE

Radonja Dubljević

Here we analyse the provision of Article 198 of the Criminal Code of Montenegro designed for the protection of the state's reputation, in the context of general legal solutions regarding the issues of honour and reputation and the protection thereof by measures of the criminal law and, especially the protection of the state's reputation with the emphasis on experiences left to us by the rich legislative tradition. In the past period, the reputation of Montenegro was quite often assaulted, so we can not avoid the question if the application of the mentioned criminal provision would be appropriate considering very fresh past experiences. Lately, there is also a feeling that the limit of the right to the freedom of speech is moved so much that one gets the impression that everything is allowed.

Od početka borbe za obnovu njene državnosti Crna Gora poštovana je od jednih i osporavana od drugih. Ovi drugi su, pored osporavanja, davali sebi za pravo da udaraju na njen ugled. Činili su to pogrđnim jezikom, paškvilama, govorom mržnje. Napadali su njeno istorijsko biće, njenu organizacionu strukturu, njene simbole. Činili su to, najčešće, opozicioni politički prvaci, simpatizeri tzv. prosrpskih partija, pripadnici srpske crkve. Nijesu ustajali na zvuke njene himne, nijesu, čak i kada ih je zakon na to obavezivao, isticali njenu zastavu. Bilo je

slučajeva da je zastava paljena i gažena. Činili su to verbalno, realno i u namjeri. Državni tužilac je sve vrijeme ćutao, a zadatak mu je da u ime svih nas štiti ugled države, jer je povredom njenih vrijednosti povrijeđeno i naše dostojanstvo. Pitamo se ima li pravo da ćuti. Demokratija nije poredak u kome može da se radi i priča šta se hoće. Crna Gora nije država bez ugleda. Crna Gora ima pravo na svoj ugled i na njegovu zaštitu mjera-ma prava. To je uostalom i propisano u njenim modernim, evropskim, zakonima. To je i legitimno. A na državnom tužiocu je, kao i pravosuđu uopšte, da doprinose izgradnji slobodnog, ali i odgovornog društva.

Osvrt na istoriju progona

Neka nas iskustva ne smiju zbuniti, ma koliko bila teška.

O čemu je, zapravo, riječ?

Treba imati u vidu da je vlast, uvijek, imala potrebu da zaštititi sebe, svoju ideologiju i politiku. Ta zaštita, najčešće, ostvarivala se preko zaštite države. Naime, svaka kritika vlasti i nepoželjno mišljenje često su proglašavani za akte ugrožavanja sigurnosti države ili povrede njenog ugleda. Sredstva za politički progon bila su različita, jer vlast za to ima najšire mogućnosti, od policijskih i administrativnih mjera do mjera krivičnog prava. Krivično pravo postalo je, u stvari, civilizacijska tekovina, jer je progону dat pečat zakonitosti. Ali, nekad je ovo pravo progону davalo samo privid legalnog i legitimnog progona. Sve u svemu, surova istorija progona, koja je često imala i obilježja delikta mišljenja, ne smije biti izgovor za slobodu bez granica, jer bi smo otišli u drugu krajnost, takođe opasnu, u polje zloupotrebe slobode, koja nas može vratiti u predgrađansko stanje, u kome je sve dozvoljeno, u Hobsov *status belli*.

Treba se podsjetiti da je, na primjer, u rimskom pravu, delikt protiv države pod imenom *perduellio*, kako je tretiran u doba

republike, ili *crimen laesae maiestatis*, kako je tretiran u doba carstva, najšire shvatan i obuhvatao je radnje koje su označavane kao protivne republici ili vladaru, odn. protivne rimskom narodu i njegovoj sigurnosti. Ovi pojmovi mijenjali su se sadržinski, ali su obično obuhvatali sva krivična djela protiv zajednice, koja su izvršena *animus hostili*, dakle u neprijateljskoj namjeri, /zavjera, pobuna, svaki napad na državno uređenje, državnu vlast, uvredu veličanstva i sl./

Prenaglašena zaštita države, organa vlasti i vladara karakteristična je za srednjovjekovnu tradiciju, u kojoj je pod jakim uticajem crkve, a pod vidom zaštite poretka, svako kritičko gledište proglašavano za jeres, napad, ili uvredu „priznatih“ vrijednosti. Sva dostignuća koja je na planu sužavanja *crimen laesae maiestatis* učinio moderni svijet, nakon Francuske revolucije, zahvaljujući novoj pravnoj filozofiji i teoriji prava, od zahtjeva da se princip zakonitosti afirmiše kao vrhovno pravno načelo do Gizoove koncepcije privilegovanog političkog delikata, dovedena su u pitanje pojavom fašizma i socijalističkih revolucija. Nasuprot liberalnom konceptu o pravu koje se podjednako nameće i pojedincu i državi, jer svoj izvor ima u vječnoj nepromjenljivoj pravdi, javlja se učenje o državi kao sintezi svih vrijednosti i Firerovoj volji kao izvoru prava. Isto tako, revolucionarni marksisti proglasili su “revolucionarnu zakonitost” za rukovodno pravno načelo, koje diktira da je formalni zakon, kao je isticao Višinski, određen zakonom revolucije. Prostora za slobodnu riječ nije bilo.

U Krivičnom zakonu SFRJ iz 1977, u čl.133, propisano je krivično djelo *neprijateljska propaganda*, čiji je drugi oblik: „zlomjerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji“, bio praktično „delikt mišljenja“, pa je odredba služila za najširi krivični progon neistomišljenika, a neograničenu zaštitu državnih organa i predstavnika vlasti. Tadašnje jugoslovensko krivično zakonodavstvo, isticano je u

literaturi, pretežno i pretjerano štitilo je državu, vlast, ideologiju, dnevnu politiku, neke efemerne parole i političke orijentacije kao vrijednosti po sebi, kao i njihove privremene nosioce /Lazarević/.

O časti i ugledu

Čast i ugled su moralne vrijednosti, koje čovjek zavređuje kao ličnost, pa su pretpostavka za njegovu integrisanost u zajednici. Zato su čast i ugled i lična i društvena dobra. Stiču se i gube u društvenom procesu. Društvo za ovaj proces mora biti zainteresovano. U pojedinim razdobljima ljudske civilizacije nije pružana zaštita časti djece, umno bolesnih, umrlih ili, na primjer, pravnih lica. Pravo na moralni integritet nijesu imali svi slojevi društva. Nekad je naglašavana viteška, vojnička, trgovačka i druga čast. U antičkoj tradiciji naglašena je socijalna dimenzija časti - integrisanost jedinke u društvu, dok je u hrišćanskoj tradiciji uvažavana objektivna čast - vrijednosti koje ličnost posjeduje, da bi starogermanska tradicija polazila od osjećaja, kao subjektivne vrijednosti - doživljaja časti. Tek su Francuskom revolucijom i proklamovanjem bratstva i jednakosti stvorene pretpostavke da se izgradi jedinstven, opšti i moderan pojam časti.

Opšti pojam časti određuje se preko vrijednosti koje su potrebne za ispunjenje pojedinih dužnosti, ili se tiču pritežanja određenih svojstava i sposobnosti. Ove vrijednosti mogu biti opšte, tj. svojstvene svim ljudima, kao što je, na primjer, ljudsko dostojanstvo, ili posebne, ako se odnose na posebne pripadnosti, kao što su, na primjer, polna i nacionalna pripadnost, ili se stiču ispunjavanjem posebnih dužnosti, kao što su, na primjer, naučna, umjetnička, sportska i dr. dužnosti.

Čast i ugled su sinonimi, dva sadržinski ista pravna pojma, koji se u pravnom jeziku i odvojeno i zajedno koriste, zavisno od toga da li se stavlja naglasak na jedan od njih, ili su predmet

posebnih pravnih teorija, odnosno da bi se istakla ljepota i punoća izražavanja, ukazalo na potrebu sveobuhvatnije zaštite moralnih vrijednosti sl.

U pravnoj teoriji preovlađuje stav da su i pravna lica nosioci časti i ugleda kao moralnih vrijednosti. U njemačkoj krivično-pravnoj teoriji bilo je mišljenja koja su dovodila u pitanje pravo pravnih lica na moralni integritet. Prema Bindingu samo pojedinac ima čast. Kolektivna lica nemaju ljudske vrijednosti, pa time ni „sopstvene savjesti“, što je pretpostavka za „moralno djelanje“. Prema Baru kolektivna lica nemaju pasivnu sposobnost za uvredu i klevetu, jer ne mogu „osjetiti duševan bol“, koji je karakterističan za povredu časti i ugleda. Berner je isticao da se o ugledu pravnih lica može govoriti samo uslovno, jer je pravna ličnost lišena moralne unutrašnjosti, pa se tek uz pomoć fikcije povreda časti može cijeniti kao njena, jer su takve radnje u stvari samo povrede časti onih živih ličnosti koje pravnu ličnost zastupaju.

Ipak, moderna pravna teorija zastupa shvatanje u korist pravne zaštite časti i ugleda pravnih lica. Naime, polazi se od stava da su pravna i uopšte kolektivna lica organizovana da bi ostvarila određene funkcije u društvu, pa od kvaliteta vršenja tih funkcija zavisi stav spoljne sredine prema njima. Tako je i sa državom, koja vršenjem svojih funkcija u društvu stiče određene vrijednosti koje ulaze u pojam njenog ugleda. Te funkcije su socijalna, ekonomska, pravna, kulturna i dr.

U međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima propisano je da sloboda mišljenja i izražavanja ima granice u pravu na ugled drugih lica. (Tako npr. u čl. 19 t. 3 a) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, ili u čl.10 st.2 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda). Može se zaključiti da se odredbe međunarodnih dokumenata u ovom dijelu mogu odnositi i na ugled države, jer joj pravni red priznaje status pravnog lica.

Čast i ugled mogu se povrijediti različitim postupcima, čiju sadržinu mogu činiti tzv. omalovažavajući vrijednosni sudovi, ili neistinita tvrđenja. U prvom slučaju radi se o uvredi, u drugom o kleveti. Radnje se mogu izvršiti verbalno, realno, simbolično. To su standardna djela protiv časti i ugleda.

Da li je u svakom konkretnom slučaju izvršeno djelo protiv časti i ugleda, tj. uvreda ili kleveta, ne može procjenjivati žrtva, jer bi se išlo u susret individualnoj preosjetljivosti. Stoga je u pravni koncept ovih djela uveden objektivni kriterijum. Naime, odluku mora donijeti sud, kao reprezent javnosti, polazeći, pored ostalog, od sistema moralnih vrijednosti na kojima počiva odnosno društvo. Odluka nije laka iz više razloga. Prvo, moralne vrijednosti počivaju na kriterijumima, koji su često kontroverzni. Nekad su ti kriterijumi u univerzalnim vrijednostima, nekad u određenoj ideji / ideja klase, nacije i sl./ Sud, obično, ima u vidu sistem vrijednosti koje društvo afirmiše. Drugo, pravo na slobodno izražavanje, koje nekad uključuje i pomjerene stavove, ustanovljeno je u korist individue, kojoj pripada neprikosnovo polje slobode. Treće, problem se javlja kod pitanja kako neodređenu građu, a to je uvijek slučaj sa vrijednosnim sudovima, podvesti pod zakone, od kojih se zahtijeva potreban stepen određenosti, da bi zakoni obezbijedili legitimnost, odnosno, da bi otpao prigovor da su nepravedni, ukoliko bi odražavali bar dio moći onih koji ih donose. Zadatak je suda, u društvu čije ustanove teže pravdi, da tu granicu pronade i da je je zaštititi .

O krivičnom pravu kao sredstvu zaštite ugleda države

Koja dobra uživaju krivično pravnu zaštitu?

Problem legitimne krivičnopravne zaštite svodi se na pitanje koja dobra treba štititi mjerama krivičnog prava, koje napade na ta dobra treba inkriminisati kao krivična djela i kako treba postaviti granice te zaštite da bi se sačuvalo prostor za slobodno

djelovanje pojedinca. Ne smije se dopustiti da se jedno pravno dobro štiti na račun drugog, da se npr. poredak štiti na račun slobode. Pored toga, treba imati u vidu da se krivičnopravna zaštita javlja kao nužna i opravdana tek ako ne postoje druga sredstva kojima bi se mogao postići isti cilj.

Legitimnost krivičnog prava zavisi od prihvatljivosti samog sistema vrijednosti u društvu. U osnovi krivičnopravne zaštite treba da stoje vrijednosti koje tu zaštitu zaslužuju. Krivično pravo za svoj cilj treba da ima univerzalne vrijednosti, oko kojih, obično, postoji društveni konsensus, bez obzira što svako društvo karakteriše pluralizam interesa. Krivično pravo, međutim, umjelo je da štiti prolazne i promjenljive vrijednosti, interese pojedinih društvenih grupa, nekad i ideologiju kao zatvoren sistem ideja.

Opšta saglasnost u pogledu vrijednosti koje zaslužuju da budu zaštićene krivičnim pravom prisutna je kada su u pitanju univerzalne vrijednosti. Takve vrijednosti su život, tjelesni integritet, sloboda, čast, imovina. Treba imati u vidu da je stepen njihove modifikacije, pod uticajem političkih, ideoloških, ekonomskih, socijalnih i dr. faktora moguć, ali i najmanje prisutan. Ove vrijednosti, rečeno savremenim pravnim jezikom, čine korpus ljudskih prava i sloboda. Međutim, kako čovjek svoje slobode i prava ostvaruje u zajednici, tj. prema drugima, onda državi kao garantu njegovih sloboda i prava treba priznati da je nosilac određenih vrijednosti, koje krivično pravo treba da uzme za svoj cilj. Ali u pogledu ovih vrijednosti nema opšte saglasnosti. Prihvatljiv sistem vrijednosti mogu činiti bezbijednost države, njeno postojanje, ugled koji stiče i sl. To su posebna pravna dobra. Na kraju, prema Listu „svi interesi napadnuti krivičnim djelom i zaštićeni krivičnim pravom raspadaju se u pravna dobra pojedinca i pravna dobra zajednice“.

Ako smo prihvatili da je ugled države jedno od dobara koje treba biti zaštićeno, onda se kao dalje postavlja pitanje gdje su granice te zaštite?

Krivično pravo mora ostati sredstvo slobode, a ne instrument progona u rukama vlasti, koja ima potrebu da važeći poredak proglasi vječitim, a tendencije slobode kao opasnost da poredak bude ugrožen ili njegov opstanak bude doveden u pitanje. I tu je problem!

Zaštitu ugleda države mjerama krivičnog prava poznaju sva savremena krivična zakonodavstva. Ali, ravnoteža između individualnih sloboda i nužnosti zaštite države u pogledu ove vrijednosti postiže se određivanjem granica krivičnopravne zaštite. Ta granica je nužna, da se ne bi preko zaštite ugleda države štiti-tila vlast kao takva i njeni predstavnici, odn. suzbijala svaka kri-tička misao o odnosnom poretku i njegovim vrijednostima.

Iskustvo uči da je krivično pravo često bilo usmjereno na zašti-tu državnog poretka, nauštrb individualne slobode, pa se država izdvajala i stavljala iznad društva, štiteći sopstvene svrhe i potrebe, koristeći pravna sredstva kao najbolji instrument U prošlosti je ova tendencija bila izražena. Nastala je kao posljedi-ca shvatanja da država i njeni predstavnici treba da uživaju naročitu krivičnopravnu zaštitu. Posebno je prenaplašavana krivi-ičnopravna zaštita časti i ugleda vladara, sa obrazloženjem da vladar zaslužuje veći stepen poštovanja. U njemačkoj pravnoj lit-eraturi List je, na primjer, navodio da je uvreda vladara povreda poštovanja koje mu se duguje i da se od obične uvrede razlikuje ukoliko se poštovanje prema vladaru ističe nad poštovanjem koje pripada državljanima, dok je u srpskoj pravnoj literaturi Živanović uzimao da je čast vladara kvalitativno različita od časti podanika, jer se javlja kao zahtjev opšteg interesa.

Na primjeru člana 90b važećeg Njemačkog krivičnog zakoni-ka mogu se sagledati problemi sa granicom krivičnopravne zaštite ugleda države. Odredba glasi:

„Ko javno usmeno ili pismeno ugrožava ugled države, te se takvim svojim ponašanjem smišljeno uključuje u djelatnost protiv SR Njemačke ili protiv osnovnih načela ustava time što

kleveće suverena ili zemaljske zakonodavne organe, vlade ili ustavne sudove...“

Ovako postavljena odredba skrenula je pažnju stručne javnosti, tako da su pravni teoretičari imali jednoglasan stav da se preko ovako postavljene odredbe hoće zaštititi država i njeno uređenje, čime se dovodi u pitanje sloboda mišljenja koja za predmet uzima pitanja politike i izlaže kritici funkcionisanje ustavnog poretka.

Grunvald, pored ostalog, navodi da se primjenom ove odredbe mogu progoniti ocjene o prilikama u državi i društvu, iako u svakom demokratskom društvu kritika mora biti slobodna, jer država ne smije preuzimati ulogu arbitra, dok je Šreder zapazio da odredbe ovakve vrste mogu značiti da se preko zaštite ugleda države štiti opstanak države i njenog državnog uređenja i da je ovakve odredbe nacional-socijalistički režim koristio za masovno krivično gonjenje svakog ko je izjavio bilo što protiv države i vođe. U novom njemačkom krivičnom zakonodavstvu ove odredbe imaju svrhu da štite njemačko društvo od radikalnih ideja i pokreta, lijevih i desnih, gdje leži i opasnost da se pod prijetnjom krivičnog progona zaustave ideje i politička uvjerenja. Tako se politička represija može izvoditi primjenom „rezervnih odredaba“, koje samo na prvi pogled stvaraju utisak da se njima štiti ugled države.

Izražavanje misli, kritičkih ocjena i sudova o političkim i uopšte društvenim temama mora ostati slobodno, ali nikada nauštrb povrede moralnih vrijednosti. Prvi korak u povlačenju te granice je na zakonodavnom nivou, jer se problem krivičnopravne zaštite ugleda države mora razriješiti propisivanjem ovih djela u grupi krivičnih djela protiv časti i ugleda, da bi ove vrijednosti bile zaštitni objekt krivičnog prava. Pored toga, bitno je ovu zaštitu ograničiti na zaštitu same države, a nikako i na zaštitu njenih najviših organa i predstavnika vlasti. A kada je država u pitanju i tu treba biti oprezan, jer se i država kao politička i pravna ustanova različito poima.

Zaštita ugleda države u crnogorskom krivičnom zakonodavstvu

U Krivičnom zakoniku Crne Gore, u čl. 198, propisano je:

„Ko javno izloži poruži Crnu Goru, njenu zastavu, grb ili himnu, kazniće se...“

Ovo krivično djelo nalazi se u grupi krivičnih djela protiv časti i ugleda, u glavi XVII. Ovakvim propisivanjem sužene su granice krivično-pravne zaštite države, jer je kao zaštitni objekat definisan ugled države, tako da se ta zaštita ne može protezati na ostale vrijednosti na koje bi se država mogla pozvati, a pored toga sužene su i mogućnosti da se od strane države učioniocu pripíše zloupotreba slobode. Propisano rješenje je sasvim legitimno. Međutim, na planu krivičnopravne zaštite ugleda države mora se razriješiti još jedan problem, kojim se propisana odredba ne bavi, pa je ostalo da to pitanje bude rješavano u sudskoj praksi. Naime, postavlja se pitanje koje značenje i svojstvo države, kad je u pitanju ova vrsta pravne zaštite, treba imati u vidu?

Rečeno je da država kao pravno lice, vršenjem različitih funkcija u društvu, stiče posebne vrijednosti koje ulaze u pojam njenog ugleda. Država, najprije funkcioniše kao posebno uređena pravna cjelina, ona je moderan zaštitnik ljudskih prava i sloboda, servis za raznovrsne interese građana, nosilac je mnogih funkcija u društvu, kao što su kulturna, privredna, pravna i sl. Međutim, država za njene građane ima i jedno posebno značenje, koje na ovom mjestu i povodom ovih krivičnih djela treba naglasiti. Država je, naime, istorijsko-nacionalna zajednica datog naroda, jer se između države i njenih građana stvara osjećaj pripadnosti i lojalnosti, preko koga se gradi poseban segment individualiteta i identiteta. O ovom značenju države govore njeni simboli (zastava, himna i grb), koji se obično javljaju kao objekti radnje izvršenja krivičnih djela protiv ugleda države, kao što je i slučaj sa pomenutom odredbom crnogorskog zakona.

Stoga na planu krivičnopravne zaštite ugleda države treba imati u vidu pomenuto svojstvo države. Ovim bi se izbjegao prigovor da se štiti ugled države kao uređene organizacione strukture, bez obzira što demokratska država može i kroz funkcionisanje svojih organa i vršenjem vlasti u užem smislu sticati mnoge vrijednosti koje ulaze u pojam njenog ugleda. Zaštita ugleda države shvaćenog u ovom smislu bila je pre-naglašena, o čemu govori istorija krivičnog progona.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava doprinijela je da se pre-naglašena zaštita državnih organa i vladara, nekad i šireg kruga lica kao nosilaca određenih državnih funkcija, podredi slobodi javne riječi. O tome govori slučaj „Lingens protiv Austrije“, u kome je sud zauzeo stav da je sloboda izražavanja jedan od bitnih temelja demokratskog društva pa se može odnositi ne samo na „informacije“ i ideje koje se povoljno primaju nego i na one koje „vrijedaju, sablažnjavaju ili uznemiravaju“, jer to zahtijeva „pluralizam, trpeljivost i širokogrudost“ koji su svojstveni demokratiji. Političar mora ispoljiti veći stepen tolerancije. Stoga je granica prihvatljive kritike nešto šira nego kada su u pitanju fizička lica.¹

Moderno krivično pravo, a crnogorski zakon u ovom dijelu to čini, treba da afirmiše rješenja o zaštiti ugleda država na sasvim restriktivan način, svodeći ovu zaštitu na one vrijednosti koje su direktnije vezane za nacionalno dostojanstvo građana, pripadnika države, koje većina građana osjeća kao posebno lično dobro.

Povlačenje granice između prava na slobodu javne riječi i djela, na jednoj strani i prava države na zaštitu svog ugleda mjerama krivičnog prava, na drugoj, nije lak problem. Ova

¹ Eur.Court HR Lingens judgment 08.july 1986.g, Series A no 103, doneta u slučaju “Lingens protiv Austrije”, po tužbi novinara koji je od strane austrijskih sudova kažnjen za povredu časti i ugleda saveznog premijera Bruna Krajskog, jer je u časopisu *Profile* ovog izložio teškim kritikama.

pitanja su kompleksna i osjetljiva, posebno zbog neodređenosti njihove građe, ali ne znači da težina problema treba da onemogući rješenja koja bi zaštitu oba pravna dobra pomirila i dovela u sklad, a poretku obezbijedila epitet slobodnog odn. poretka vladavine prava.

Zaključak

Uporedno evropsko pravo, a vidjelo se na primjeru njemačkog krivičnog zakona, sadrži odredbe kojima se štiti ugled države, najviših organa i njihovih predstavnika. Sa pravom možemo zaključiti da je odredba crnogorskog krivičnog zakona posve moderna, jer je suzila granicu krivičnopravne zaštite države, svodeći je na zaštitu države i njenih simbola. Međutim, evropska praksa izopštila je primjenu zastarjelih rješenja, koja se odnose na zaštitu ugleda najviših organa vlasti, jer u sudskoj praksi skoro da nema slučajeva odgovornosti za ova djela.

Na ex-jugoslovenskom prostoru prisutna je jedna druga tendencija. Naime, iako zakoni novih država sadrže odredbe o zaštiti ugleda države skoro da nema njihove primjene, iako se ova krivična djela vrše, iz najmanje dva razloga: pomjerenih granica slobode, nauštrb moralnih vrijednosti i straha da se novonastalim demokratijama ne bi prigovorilo da ugrožavaju slobodu.

Krivični zakonik Crne Gore propisao je krivično djelo povreda ugleda Crne Gore u grupi krivičnih djela protiv časti i ugleda, što je dobro, jer je takvim određivanjem zaštićen ugled države i onemogućeno je širenje zaštite na bilo koju drugu vrijednost, na koju bi se država mogla pozvati. Ostalo je sporno koje je svojstvo države zaštićeno, ali neka o tome, istina posredno, govore simboli države, koje, poštujući pravne standarde, moramo tretirati prije kao objekte radnje krivičnog djela, a ne kao same zaštitne objekte, jer to svojstvo treba ostaviti državi. U tom dijelu krivičnopravna odredba crnogorskog zakona trpi prigovor. Ta manjkavost,

ipak, ne dovodi u pitanje cjelovitost rješenja, jer je zakonska odredba moderna i sužava prostor krivičnopravne zaštite, odnosno pojedincu ostavlja široko polje slobode.

Nedostaci su u samoj praksi. Zašto odredba nikada nije primijenjena? Bilo je slučajeva koji su to zavrijedili. Nije dobro da moderna odredba ostane mrtvo slovo na papiru. Treba je primijeniti kada okolnosti nalažu. Zbog izgradnje slobodnog i otvorenog društva. Zbog ugleda Crne Gore!

LITERATURA

1. Bačić F., *Kriminalnopolitički i pravnodržavni pristup uređenju krivičnih djela protiv države*, Naša Zakonitost br.5/1986, Zageb
2. Bavcon Lj., *Kaznenopravna zaštita države i njenog društvenog uređenja - Politički delikt*, Zageb, 1987.godine
3. Bayer V., „Pojam političkog krivičnog djela u francuskom kaznenom pravu i kriterij motiva“, *Mjesečnik* br.11-12/1937, Zagreb
4. Blackstone W., *Comentaries on the Law of England*, Chicago, 1899
5. Dolenc M., „Država i politički zločinci“, *Mjesečnik* br.3/1925, Zagreb
6. Dolenc M., „Kolektivna lica i delikti protiv časti“, *Policija* br. 1-4/1928
7. Duhovskoj M.V., *Ponjatije kleveti kak prestupljenija protiv časti častnih lic, po ruskom pravu*, Jaroslav, 1873
8. Guizot F., *De la peine de mort en matiere politique*, Paris, 1822.g
9. Hall J., *General Principes of Criminal Law*, New York, 1960
10. Hughes G., „Morals and the Crimine Law“, u R.Summers (ed), *Essays in Legal Philosophy*, Oxford, Basic Blackwell, 1970. g
11. Ibrahimpašić B., *Politički delikt*, Sarajevo, 1963.g

-
12. Ingraham B.L., *Political Crime in Europe*, California Press, 1979. g
 13. Klajn J., „Princip legaliteta u krivičnom pravu“, *Pravosuđe*, br.8/1938, Beograd
 14. Lazarević Lj., „Osnovi i pravci budućeg razvoja jugoslovenskog materijalnog kaznenog zakonodavstva“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br.4/1989, Beograd
 15. Liszt F., *Nemačko krivično pravo*, Beograd, 1902.g (preveo M.Vesnić)
 16. Marjanović Đ., „Odnos prema kaznenoj zaštiti u pravnoj državi i kriminalna politika autoritarnih sistema kao negacija pravne države“, u V.Vasilijević (ur) *Pravna država*, zbornik radova, Beograd, 1991.g
 17. Matulović M., „Princip zakonitosti i ljudska prava“, *Dometi*, br.5/1986.g, Rijeka
 18. Minor W., „Political Crime, Political Justice and Political Prisoners“, *Criminology*, Beverly Hills, 12/1975
 19. Panović-Đurić S., *Načela legaliteta i legitimiteta u krivičnom pravu*, Beograd, 1995
 20. Polen R., „Filozofska analiza pojma legitimiteta“, *Gledišta* br.5-6/1984.g, Beograd
 21. Politeo I., *Politički delikt*, Zagreb, 1921.g
 22. Stewart, S.W., *A Modern View of the Criminal Law*, Pergamon Press, Oxford, 1969.
 23. Stojanović Z., *Granice, mogućnosti i legitimnost krivično-pravne zaštite*, Beograd, 1987
 24. Šarčević E., „Pojam pravne države“, *Gledišta*, br.10-12/1989.g, Beograd
 25. Šimić J., „Kad kritika nije uvreda“, *Odvjetnik* br. 12/54
 26. Živanović T., *O uvredi i kleveti*, Beograd, 1927.g